

Üsküdar Mevlevîhânesi Postnişini Ahmet Remzi Dede'nin Hüznü

The Sorrow of Ahmed Remzi Dede, Post Nishin of Uskudar Mevlevî Lodge

Mustafa Kara*

*Ben derdimi ve hüznümü sadece
Allah'a arz ediyorum. Ve Allah sayesinde
sizin bilmediğinizi biliyorum.*

Yûsuf 12/86

Yüz elli yıl önce 1872'de Kayseri Mevlevîhânesi'nde doğan ve 6 Kasım 1944 tarihinde aynı şehirde vefat eden Ahmet Remzi Akyürek, Tanzimat ve Cumhuriyet döneminin ilim ve irfân, nesir ve nazım, kitap ve kütüphane dünyamızın mühim şahsiyetlerinden biridir. Tasavvuf âleminde postnişin olarak Kütahya, Kastamonu, Halep ve İstanbul mevlevîhânelerinde hizmet vermiş, insan yetiştirmiştir. 1925'de tekkeler sırlandığında Üsküdar Mevlevîhânesi şeyhi olan Dede, daha sonra Üsküdar Selimağa Kütüphanesi'nde başmemur olarak 12 yıl daha hizmetlerine devam etmiş, yerli yabancı ilim yolcularına elinden geldiği kadar yardımcı olmuştur.¹

* Prof. Dr.

1 Hüseyin Vassâf, Remzi Dede'yi Üsküdarlı Tal'at Bey ile birlikte anıyor:

Farsça ve Türkçe iki dîvan sahibi olan, Arapça ve Farsça'dan yirmiyeye yakın kitap neşreden Dede'nin bir eseri de Bursalı Mehmet Tâhir tarafından, II. Meşrutiyet döneminde üç cilt olarak yayınlanan *Osmanlı Müellifleri*² isimli meşhur eserin fihristidir: *Miftâhu'l-kutüb ve Esâmî-i Muellifîn Fihristi*, İstanbul 1927.³

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, özellikle 1924'te medreselerin, bir yıl sonra tekkelerin kapatılmasıyla birlikte, eğitim ve irfan hayatında büyük bir düzen değişikliği olduğu için birçok insanın aç ve açıkta kaldığı bilinmektedir. Bu arada farklı bir meslekte hayatını idâme ettirebilecek bir iş bulabilenler de oldu. Remzi Dede onlardan

Hazret-i Remzî ve Tal'at aşk-ı Hak bülbülleri
Mesken oldu onlara Gülşen-sarâ-yı Üsküdar
Âşıkâne nağmeler uşşâkı teshir eyledi
Kıymeti takdire yâr olsun vefâ-yı Üsküdar

2 Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, nşr. Yekta Saraç, (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2016).

3 Hayatı ve eserleri için krş. Ahmet Cahit Haksever, *Son Dönem Osmanlı Mevlevîlerinden Ahmet Remzi Akyürek*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları 2002).

biridir. Fakat bir mevlevîhânedede doğan ve elli yıllık ömrü mevlevîhânelerin huzur ve coşku dolu köşelerinde geçen bir insan için yeni görev yerleri ne kadar huzur ve sükûn verici olabilirdi?

Burada şöyle bir soru sorulabilir: *Her şey Allah'tandır* (Nisâ 4/79) ilkesine gönülden inanan insanlar, olup biten olaylara üzülür mü? Bu sorunun cevabı olan âyetin Türkçesi makalemizin başında Hz. Yâkub'un ifadesiyle almaktadır.

İkinci soru daha özel olabilir: Celâlî ve cemâlî tecellîlerin O'ndan olduğuna inanan şeyh efendiler, tekkelerin kapanmasına üzülüyor mü? Bu soruya tarihin sayfa ve satırlarında cevap arayanlar, farklı neşvelere mensup şeyh efendilerin farklı hallerini aksettiren cümleleriyle karşılaşabilirler:

1. Tasavvufî yolculuk gönül yolculuğu ise tekkeye, taşa, tahtaya ihtiyaç yoktur. Yeni şartlara göre yeni mecralar bulur, gönülden gönüle akar gider.
2. Bu mekânlarda sorumluluk makamında olanlar çoğunluk itibariyle işi çığırından çıkarmışlardı. Ehliyetli insanların adedi çok azalmıştı. Yani onlar, başkaları tarafından değil, kendi kendilerini kapatmışlardı.
3. İnsan fânî olduğu gibi, onun inşâ ettiği bütün kurumlar da fânîdir. Aldanmamak gerekir. Bâkî olan sadece O'dur. Kurumlara aşırı bağlılık bizi yanlış noktalara sürükleyebilir.
4. Bütün bunlara rağmen yaklaşık bin yıl bu toplumun gönül dünyasına hitap eden bir kurumun tamamen kapatılmasının doğurduğu boşluk, daha büyük "falâketler"e kapı aralayabilir. Yaşayanlar görecektir.

Ârif ve kâmil insanların böyle düşündüğü açık ise de olup biten olaylara hiç üzülmedik-

lerini düşünmek de doğru değildir.⁴ Büyükler bazen hüznlerini kendilerine saklarlar. Çünkü onların vazîfesi umuttur, umutsuzluk değildir. Bu sûfîlerin yaşadığı hüznü anlayabilmek ve yeni tâbirle onlarla empati kurabilmek için, Ahmet Remzi Dede'nin hüznü dolu "hazîn" redifli tahmisini mahzûn bir şekilde okumak gerekir.

TAHMİS-İ MUTARRAF-I GAZEL-İ SURÛRÎ

Naylar susmuş nefes yok mutrıb-ı şeydâ hazîn
Gülşen-i irfân bozulmuş bülbül-i gûyâ hazîn
Çeltenân meydanı hâli sübha-yı esmâ hazîn
Kalmamış canlar dağılmış hücreler tenhâ hazîn
Dergeh-i cânân kapanmış rûh-i Mevlânâ hazîn

Kâbe-i uşşâkı bozmuş târ u mâr etmiş felek
Dest-i fetret Beyt-i ma'mûru harâb etmiş felek
Men edilmiş havl-i arştan tavaftan artık melek
Ravza-i meyhâneden çekmek gerektir el etek
Gül hazîn bülbül hazîn hem sâğar u sahbâ
hazîn

Nefha-yi âyin kesilmiş gelmiyor âvâz-ı hû
Munkatı âvâze-i 'cennetü adnin fedhulû'⁵
Mâteme girmiş sürûşân-ı safâ pûşide-rû
Ser-nigûn âvize kandiller şikeşte sû-be-sû
Her taraf mestûr-i zulmet Kubbe-i hadrâ⁶ hazîn

Ölmek evlâdır bu hâl-i pür-melâli görmeden
Seddedilmiş Türbe-i Molla Celâl'i⁷ görmeden
Bak şu hâle akla gelmezdi hayâli görmeden
Böyle kalsın mı ebed rûy-i cemâli görmeden
Münkesir kalpler bütün dünya vü mâfihâ
hazîn

4 Bursa Mısri Dergâhı'nın son şeyhi Mehmet Şemseddin Mısri/Ulusoy, (1867-1936) Cumhuriyet'ten önce ve sonra kaleme aldığı yazılarda, tasavvufî hayattaki tereddidi ve çöküşe dikkat çekmiş ve meslektaşlarını tenkit etmişti. Fakat tekkeler kapatıldıktan sonra hüznünü ele veren şiirler kaleme almıştı. Örnek bazı şiirleri için krş. Mustafa Kara, *Buhara Bursa Bosna*, (İstanbul: Dergah Yayınları, 2012), 485 vd.

5 ..*Adn cennetine giriniz*. Ra'd 13/23

6 Mevlânâ'nın türbesi.

7 Mevlânâ'nın türbesi

Ba'dezin Hüznî⁸ desin ihvan benim ünvanıma
İştirak etsin uhuvvet nâmına ahzânıma
Gökten inmiş de yazılmış ise de pîşânıma
Ben Surûrî mahlasın kaydetmeyim dîvanıma
La'net olsun ismime bu lafz-ı bî-ma'nâ hazîn
Arşa rûhum çıktığında dinleyin efgânımı
Seyr edin tesir-i âh-ı âsumân-sûzânımı
Ra'd u berki titreten zâr-ı dil-i nâlânımı
Sidrede Cibril işitsin sayha-yı isyânımı
Gûş-ı âlem duymamıştır böyle bir şekvâ hazîn⁹

EVVEL GİDEN AHBÂB

Dervişler, sözkonusu hüznü yaşarken ve celâlî tecellînin hikmetini ararken, yakın dostlarının, yol arkadaşlarının, birer birer âhîret âlemine göç etmeleri de ayrı bir keder konusuydu. Bu tecellî ile dert ortakları da her gün azalıyordu. Uzun yolculuğa çıkanlar sırlarını da birlikte alıp götürüyorlardı. Ahmet Remzi Dede gibi şâir olanlar “evvel giden ahabb” ile ilgili duygularını şiir olarak da ifade etmiş, dostları için tarih düş(ür)müşlerdir. İşte onlardan birkaç tanesi:¹⁰

ŞEYH ELİF EFENDİ'NİN TÂRİH-İ İRTİHÂLİ¹¹

Sütlüce dergâhının şeyh-i güzün-i kâmilî
İlmi 'nehrun min leben'¹² sâkı-i kevser peyrevî
Şirden sâfi aselden de elezz takrîr ile
Elli yıl öğretti tefsîr u hadîs u Mesnevî
Vâlidî Muhtar Efendi kim Hasîrîzâde'dir
Kâle-i irfânî nesc eylerken olmuş münzevî

- 8 Mahlası Remzî olan Dede, bu şiirde Hüznî mahlasını kullanıyor.
- 9 Bu makaledeki şiirler şu eserden iktibas edilmiştir: Hasibe Mazıoğlu, *Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*, (Ankara: Sevinç Matbaası, 1987). Hayatı ve ailesi ile ilgili bilgiler de söz konusu eserde mevcuttur.
- 10 Krş. age.
- 11 Elif Efendi, İstanbul Hasîrîzâde Sa'dî Tekkesi şeyhi, Mesnevîhân, mîmâr, şâir, 1850-1927. Krş. Nihat Azamat, “Hasîrîzâde Elif Efendi”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1995, XI: 37-38.
- 12 Sütten bir ırmak.

Cânişin etmişti bu ferzendini kable'l-vefat
Sırrını zav-ı celîlinde görünce muhtefî
Vâlid-i mâcid gibi zâtında etmişti zuhûr
Feyz-i Sa'deddîn Cibâvî¹³ sırr-ı aşk-ı Mevlevî¹⁴
Seksene sinni karîb oldukda etti intikal
'İrcîi'¹⁵ emrin duyup buldu makam-ı uhrevî
Geldi bir gaybî mübeşşir yazdı târih-i Güher
Kurb-i Hak'da pür safâdır Şeyh Elif-i Münzevî
1345 (1927)

YENİKAPI MEVLEVÎHÂNESİ POSTNİŞİNİ ABDÜLBÂKÎ DEDE'NİN TÂRİH-İ İRTİHÂLİ¹⁶

Ced be ced şeyh-i celîl-i tekye-i bâb-ı cedîd
Râzdân-ı 'bişnev ez ney çun hikâyet mî
kuned'¹⁷
Şâir-i muğlak edîb-i nüktedân Bâkî Dede
Yüz çevirdi nâgehân dâr-ı fenâdan tâ ebed
Derbeder olmakdan etti bâb-ı Hakka ilticâ
Gördü kim dest-i kazâ etti der-i dergâhı sed¹⁸
Hâtıra gelmezdi böyle nâz-perver şeyh-i pâk
İhtiyac-âlûde olsun 'hesbunellahu's-Samed'¹⁹
Bir muvahhid çıkdı Remzî yazdı târih-i Güher
Aldı fânîden bekâya Şeyh-i Bâkî'mi Ahad
1353

ABDÜLAZİZ MECDÎ TOLUN'UN İRTİHÂL TÂRİHİ²⁰

Bir taraftan gitmede ehl-i hakikat ehl-i hâl
Eyledi Abdülaziz Mecdî de işte irtihâl
Vâkıf-ı sırr-ı enelhak ârif-i vahdet-şinâs
Muktedâ-yı sâlikân-ı asr idi bî kıl u kâl

- 13 Hasîrîzâde Tekkesi Sa'dîyye tarikatına mensuptu.
- 14 Mesnevîhan oluşuna îmâ.
- 15 ..*Rabbine dön*. Fecr 89/28
- 16 Abdülbakî Baykara, Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi, şâir. 1883-1935. Krş. Nuri Özcan, “Abdülbaki Baykara”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1992, V: 246-247.
- 17 Mesnevî'nin ilk mısraı.
- 18 “Kaza kader eli dergâhları kapattı.”
- 19 “Samed olan Allah bize yeter.”
- 20 Âlim, mutasavvıf, 1865-1941, Krş. Nihat Azamat, “Abdülaziz Mecdî Efendi”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1988, I: 191-192.

Nutk-ı ehlullahı keşf u şerh ederdi bi't-temâm
Al oku İnsân-ı Kâmil²¹ gösterir neyse kemâl
Âfitâb-ı feyz-i Hak'dan kalbini pür-nûr eden
Başka âlemde tulu' eyler ebed, bulmaz zevâl
Gevher-i eşk ile yârân yazdılar tarihini
Etti âh üstâd-ı kâmil merd-i ekmel intikal
1360 (1941)

Neşr-i füyûz ederken merd-i Azîz Mecdî
Tomâr-ı ömrü döndü yevmü'n-nuşûr-i' Hakk'a
İnsân-ı kâmil ile âsâr-ı pür-fuyûzu
Güftâr-ı nüktedârı bâdî zuhûr-i Hakk'a
Sırr-ı ahadla yazdım târih-i noktadârın
Abdülaziz Mecdî gitti huzûr-ı Hakk'a²²
Ankara, 1360

ELMALILI MUHAMMED HAMDİ İÇİN²³

Allâme-i müdekkik Elmalılı muhakkik
Esmâr-ı ilmi aldı eksiltti gitti Hamdi
Nefsinde yoktu noksan Tefsîr'i²⁴ elde burhân
Ahdü's-semiyyi elhâk berkitti gitti Hamdi
Hulk-i Muhammedî'de bir merd idi güzîde
Mûr-i zaîfi sanma incitti gitti Hamdi
Enmûzec-i selefîdin sen mefhâr-ı halefîdin
Sermâye-i fezâil hep bitti gitti Hamdi
Ser-satr-ı sûre-i Hamd ile yazıldı târih
Zir-i Livâ-i Hamd'e azmetti gitti Hamdi
1361, Ankara 30 Mayıs 1942

21 *İnsân-ı Kâmil* isimli eserine imâ.

22 Dergâhlar sırlanmadan Süheyl Ünver ile Abdülaziz Mecdî Efendi arasında teâti edilen mektuplar yayınlanmıştır: *Abdülaziz Mecdî Tolun A.-Süheyl Ünver Mektuplaşmaları*, haz. Adalet Çakır Çağlı, Oğuz Polatel, Şafaattin Deniz, (İzmit: Kocaeli Üniversitesi Vakfı Yayınları, 2021).

23 Müfessir, 1878-1942, Krş. Yusuf Şevki Yavuz, "Elmalılı Muhammed Hamdi", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1995, XI: 57-62.

24 *Hak Dini Kur'an Dili* isimli tefsire işaret.

ŞÂİR-İ ÂRİF MEHMED ÂKİF MERHÛMA TÂRİH-İ RİHLET²⁵

Mısrâ-ı berceste-i beytû'l-kasâid-i şâirân
Dense elyak zâtına nazmı serâmed Âkif'in
Matla-ı hüsn-i beyân tâb-ı bedâyi-perveri
Feyz-i rûhu'l-kuds ile şî'ri müeyyed Âkif'in
Mümteni tanzîri, sehl-i mümteni manzûmeler
Al oku dikkatle âsârı muhalled Âkif'in
Bî-tekellûf şî'rinin tersî u tencisi belîğ
Her kitabı olmalı mutlak mücelled Âkif'in
Âşık u din u vatan millet fedâisi idi
Sine-i ümmettedir nâmı müebbed Âkif'in
Oldu mehcûr-i vatan kaldı Mısır'da bir zaman
Câmiu'l-Ezher'de de fazlı müşehhed Âkif'in
Hasta-i bitâb edip encâm-ı kahr-i Kâhire
Geldi İstanbul'a za'fı pek müşedded Âkif'in
Ümm-i dünya merhamet eylemi ya evlâdına
Bir teselliydi tedâvisi mücerred Âkif'in
Ruhuna el-Fâtiha, etti cihâna elveda
Mesken-i olsun civâr-ı pâk-i Ahmed²⁶ Âkif'in
Nazm edildi rihleti târihi Remzî, noktadâr
Kasr-ı cennet beytidir Şâir Mehmed Âkif'in
1355

MUALLİM CEVDET BEY'İN İRTİHÂLİNE TÂRİH²⁷

İsm-i sâmisî Muallim Cevdet'in
Safha-i târihe geçmiş câ-be-câ
Eyleyip terk-i debistân-ı cihân
Eyledi dergâh-ı Hakka ilticâ
Nâmını ibkâ eden âsâr ile
Eylemez ahlaftan bir şey recâ
Yâr u şâkirdânı yek-dil yek-zebân
Afv u gufrânın ederlerken recâ

25 İstiklâl Marşı'nın şâiri, 1873-1936, Krş. M. Orhan Okay, M. Ertuğrul Düzdağ, "Mehmet Âkif Ersoy", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 2003, XXVIII: 432-439.

26 Şüphesiz buradaki Ahmed, Peygamber Efendimiz'dir. Fakat Mehmet Âkif, şu anda Edirnekapı şehitliğinde bir Peygamber âşığı ile yan yana yatmaktadır: Ahmet Nâim Efendi ile.

27 Eğitimci, arşivci, tarihçi, 1883-1935. Krş. Ahmet Güner Sayar, "Muallim Cevdet", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 2005, XXX: 313-314.

Bir mübeşşir geldi târihin dedi
Etdi Cevdet cennet-i vâlâ-yı câ
1354

ONUN İÇİN DÜŞÜRÜLEN TÂRİHLER

Kurumların yapılış tarihlerine, insanların doğum, ölüm ve bunun gibi mühim olaylar için Ebced hesabına göre tarih düşürmek, bir Osmanlı geleneğidir. Bu konuda çok mâhir olan Ahmed Remzi Dede'nin şeb-i arûsundan sonra da bazı dostları onun için târih düşmüştür. İşte birkaç tanesi:

TÂRİH

Tâhiru'l-Mevlevî
Fevtine Tâhir olur târih-i tâm
“Şeyhuna Remzî Efendi” cümlesi
1363

REMZİ DEDE'YE TÂRİH

Nuri Gencosman
Yaşıyor hasret ile sine-i hicrân-zedemiz
Pirimiz gitti bu ilden yıkılıp meygedemiz
Bize kimler sunacak kevser-i Mevlânâ'yı
Hû deyip gitti hemen cennete Remzî Dede'miz
1363/1944

RÛMÎ TÂRİH

Şevket Kutkan
Himmat-i Molla'ya bak târih-i Rûmî'dir çıkan
Emr-i Hakka Hû diyup baş kesdi durdu
Akyürek
1360

Remzi Dede'nin şiirlerini vefatından 43 sene sonra yayınlayan hemşehrisi Hasibe Mazıoğlu'nu da (1922-2013) Dede ile birlikte rahmetle anıyoruz.

KAYNAKLAR

Abdülaziz Mecdî Tolun A.-Süheyl Ünver Mektuplaşmaları. Haz. Çakır Çağlı,

Adalet, Oğuz Polatel, Şafaattin Deniz.
İzmit: Kocaeli Üniversitesi Vakfı
Yayınları, 2021.

Azamat, Nihat. “Hasîrîzâde Elif Efendi”.
Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,
XI, 1995, 37-38.

—, “Abdülaziz Mecdî Efendi”. *Türkiye
Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, I,
1988, 191-192.

Bursalı Mehmet Tâhir. *Osmanlı Müellifleri*.
nşr. Yekta Saraç, Ankara: Türkiye
Bilimler Akademisi, 2016.

Haksever, Ahmet Cahit. *Son Dönem Osmanlı
Mevlevilerinden Ahmet Remzi Akyürek*.
Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,
2002.

Kara, Mustafa. *Buhara Bursa Bosna*. İstanbul:
Dergah Yayınları, 2012

Mazıoğlu, Hasibe. *Ahmet Remzi Akyürek ve
Şiirleri*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1987.

Okay, M. Orhan; Düzdağ, M. Ertuğrul.
“Mehmet Âkif Ersoy”. *Türkiye Diyânet
Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXVIII, 2003,
432-439.

Özcan, Nuri. “Abdülbaki Baykara”. *Türkiye
Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, V,
1992, 246-247.

Sayar, Ahmet Güner. “Muallim Cevdet”.
Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,
XXX, 2005, 313-314.

Yavuz, Yusuf Şevki. “Elmalılı Muhammed
Hamdi”. *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm
Ansiklopedisi*, XI, 1995, 57-62.